

Likestillingsproblemer i integreringspolitikken

Gender equality as an issue in integration policy

Kristine Sommerset Bjartnes

Master, Likestilling og mangfold, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

kristinebjart@gmail.com

Siri Øyslebø Sørensen

Førsteamanuensis, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

siri.sorensen@ntnu.no

Sammendrag

I denne artikkelen undersøker vi hvordan likestillingsbegrepet brukes og virker i kontekst av integreringspolitikk slik den presenteres i norske, politiske partiprogram fra periodene 2013-2017 og 2017-2021. Vi finner i hovedsak tre bruksmåter, der likestilling forstås som henholdsvis verdi, som rett og plikt, og som målestokk for integrering. Gjennom å analysere problemrepresentasjoner innenfor hver av bruksmåtene, på tvers av partiprogrammene, viser artikkelen hvordan virkelighetsforståelser om hvem som er – og kan bli – likestilte, ligger innbakt i måten likestilling omtales på i kontekst av integrering. Likestilling omtalt som verdi tilslører ulikhet, og likestilling representert som «rett og plikt» danner en begrenset forståelse for hvordan kategorien innvandrere kan bli likestilt. Basert på den empiriske analysen argumenteres det for nødvendigheten av å definere og presisere det sosiopolitiske betydningsinnholdet i begrepet likestilling, fremfor å ta for gitt at ordet representerer en entydig verdi.

Nøkkelord

likestillings- og integreringspolitikk, norske verdier, partiprogram, plikt, rettferdighet, rettighet

Abstract

In this article, we examine how the concept of gender equality ('likestilling') is used and works within the context of integration policy as it is presented in Norwegian party programs from the periods of 2013-2017 and 2017-2021. We identify three ways that gender equality is used, namely (1) gender equality as value, (2) as right and duty, and (3) as a measure for integration. Through the analysis of problem representations within these three framings, across the party programs, the article shows how gender equality presented as a value runs the risk of blurring social inequalities, and how equality as 'right and duty' forms a limited understanding of how immigrants can achieve equality. Based on the empirical analysis, the article argues for the necessity of defining and specifying the socio-political significance of the term equality, rather than assuming that the word represents a universal value.

Keywords

gender equality, integration policy, justice, Norwegian values, party program

Innledning

Sommeren 2017 fikk debatten om «norske verdier» stor plass i det offentlige ordskiftet. Hel-seminister Bent Høie (Høyre) uttalte for eksempel at: «Selv om dette ikke er særnorsk, mener jeg likestilling mellom kvinner og menn er den aller viktigste verdien i vårt samfunn» (Dag-bladet 2017). Arbeiderpartiets innvandringspolitiske talsperson Masud Gharakhani sa på sin side at «Norge skal bygge på noen felles verdier uansett hvilken kultur eller religion du har. Det er frihet, demokrati og likestilling» (Abc Nyheter 2018). Høies og Gharakhanis ver-dierklæringer gir noen tydelige formaninger om at «sånn gjør vi det hos oss».

Dette er slett ikke enestående ytringer, lignende synspunkter hevdes jevnlig i debatter om norsk integreringspolitikk, for eksempel i den offentlige utredningen *Bedre integrering – mål, strategier og tiltak* (NOU 2011: 14) hvor bekymringen for manglende integrering av innvandrede er uttalt med henvisning til farer knyttet til avvisning av felles verdier (Ihle 2017). Det er ikke overraskende at nettopp kjønnslikestilling fremheves i utsagnene, etter-som kjønnslikestilling som verdi står sentralt i konstruksjon av norskhet og Norge blir profi-lert som «verdensmester i likestilling» (Berg, Flemmen og Gullikstad 2010; Skjeie og Teigen 2003).

Likestillingsbegrepets politiske betydning er imidlertid i kontinuerlig forandring (Daniel-sen, Larsen og Owesen 2013). Der kjønn tidligere var den eneste forskjellsdimensjonen som ble assosiert med likestilling, er begrepet utvidet til å omfatte andre forskjeller som kan skape ulikhet, som for eksempel etnisitet, seksuell orientering og funksjonsevne (Bråten og Thun 2013). Denne endringen kommer blant annet til uttrykk ved at Likestillingsloven og lover mot diskriminering på ulike grunnlag ble slått sammen til et felles likestillings- og diskrimi-neringslovverk som trådte i kraft i 2018 (Ikdahl 2018, se Reisel 2014 om prosessen). Dermed kan likestillingspolitikken hva gjelder lovverket, sies å ha blitt flerdimensjonal i den forstand at det tas høyde for ulikhet innad i kjønnskategoriene så vel som ulikhet mellom menn og kvinner.

I en analyse av norske partiprogrammer fra perioden 2009-2013 viste Beret Bråten (2013) at partiene i denne perioden har en flerdimensjonal tilnærming til likestillingspolitikk, men at denne er avgrenset til å rette seg mot «minoritetskvinner» og at politikken i stor grad fokuserer på tre temaer, nemlig tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og problemer knyttet til arbeidsdeltakelse. I en komparativ analyse av norske partiers likestillingspolitikk i partipro-gram fra 1981 til 2013, har Malin Vik (2012) vist hvordan partiene behandler minoritets-kvinner som en homogen gruppe som må «hjelpes» inn i arbeidslivet.

Minoritetskvinnens arbeidsdeltakelse har også stått sentralt i politiske styringsdokumen-ter. I en studie av politikk om integrering, likestilling og lønnsarbeid, slik den kommer til uttrykk i offentlige utredninger, stortingsmeldinger og departementenes handlingsplaner, har Trine Annfelt og Berit Gullikstad (2013) vist at det foregår en kulturalisering, der «vi» definerer «dem». De finner at innvandrede kvinner framstilles som en kategori som utgjør en bekymring og et problem, noe som fordrer at det må tas grep for at disse kvinnene skal bli inkludert i arbeidslivet. Dette bildet understøttes også av Anita Røysum (2016) som i sin analyse av stortingsmeldingen «En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap» (Meld. St. 6 2012–2013) finner at kjønnslikestilling brukes som et styringsverktøy for å få flere minoritetskvinner i arbeid. Røysum argumenterer for at stortingsmeldingen preges av en diskurs der det antas at minoritetskvinner har lav arbeidsmoral. Ifølge Røysum blir mino-ritetskvinner på denne måten underlagt en «frivillig» tvang til å arbeide, med lovnad om å bli omfattet av begreper som likestilling og «norskhet» hvis de finner seg en jobb. Fakhra Salimi (2004), leder for MiRa ressurscenter for kvinner med minoritetsbakgrunn, hevder da også at den hegemoniske likestillingsdiskursen opprettholder stereotyper om minoritetskvinner,

og at den dermed kan ha effekter som motvirker inkludering og i praksis innebærer en assimileringsspolitikk.

Oppsummert kan vi si at tidligere analyser av partiprogrammer og politiske styringsdokumenter gir et bilde av norsk likestillingspolitikk som i stor grad er definert av et majoritetsperspektiv, der flerdimensjonale tilnærminger først og fremst er rettet mot minoritetskvinner. Hvordan ser bildet ut i nyere partiprogrammer? I det følgende undersøkes forståelsene av likestillingsbegrepet slik det tas i bruk i kontekst av integreringspolitikk i partiprogrammer for periodene 2013-2017 og 2017-2021. Vi spør: Hvordan brukes og virker likestillingsbegrepet i kontekst av integreringspolitikk i partienes programtekster?

Dette overordnede spørsmålet besvares ved å analysere problemrepresentasjoner i parti-programtekstene (Bacchi 2009). Formålet med analysen er å synliggjøre muligheter for å diskutere likestilling og integrering på måter som unngår å reprodusere ontologiske forskjellskategorier, noe tidligere studier har vist at er etablert i norsk politisk diskurs i dag. Som et bakteppe for analyse og drøfting presenterer vi i neste avsnitt teoretiske innganger til å forstå integrering som fenomen og likestilling som politisk begrep. Videre tar vi for oss begrepsparet likhet og forskjell som utgangspunkt for å utdype analytiske forsknings-spørsmål.

Likhet og forskjell – virkelighetsforståelser i politikk

Forestillingen om betydningen av felles verdier står sentralt i det som kan beskrives som en funksjonalistisk forståelse av integrering (Døving 2009). Basert på denne tilnærmingen gir det mening å hevde at et samfunns innbyggere må oppleve felles identitet og dele felles verdier for å unngå at samfunnet går i oppløsning. Dermed blir «norske verdier», slik dette kommer til uttrykk i de innledende sitatene fra Høye og Gharahkhani, viktige i integreringspolitikken. Funksjonalisme er ett av tre teoretiske perspektiver Døving (2009) bruker for å identifisere ulike forståelser av integrering i norsk integreringsdiskurs og politikk. Det andre perspektivet betegnes som multikulturalistisk. Kjernen i en multikulturalistisk forståelse av integrering er at solidaritet og fellesskap kan skapes, *uten* at alle i samfunnet deler kulturelle konsepter og felles verdier. I stedet bygges fellesskapet på å anerkjenne forskjell. Den tredje tilnærmingen til integrering kan betegnes som evolusjonistisk (Døving 2009). Denne tilnærmingen kjennetegnes av ideer om at de innvandrede kultur må gjennomgå en sivilisatorisk utviklingsprosess, fra «primitiv» til kompleks og «sivilisert». I tillegg til en dominerende funksjonalistisk forståelse av integrering i norsk politikk, finner Døving også evolusjonistiske forståelser, samt multikulturalistiske forståelser som kommer til uttrykk, men som i liten grad følges opp i praktisk politikk.

Felles for disse tre forståelsene av integrering som fenomen er det overordnede målet om samfunnssamhold. Likestilling som politisk begrep er derimot ikke først og fremst forbundet med et overordnet formål om et sammenhengende og sammenholdt samfunn, det retter seg snarere mot forholdet mellom grupperinger og kategorier i befolkningen. Det er ikke nødvendigvis noen motsetning mellom disse hensynene, men det kan likevel tenkes å danne et spenningsfelt når likestillingsbegrepet brukes i kontekst av integrering.

Det finnes ulike normative innganger til å anvende likestilling som politisk begrep, som kan spenne fra ideer om rettferdighet til ideer om frihet – og dreie seg om likhet eller anerkjennelse (Dahl og Fiig 2005, Kristensen, Ravn og Sørensen 2016). I praktisk likestillingspolitikk snakkes det ofte om rettferdighet i form av like muligheter, like rettigheter og lik representasjon. Dette er også utgangspunktet for Nancy Fraser (2002; 2009) når hun, med rettferdighet som inngang til fortolkning av likestillingspolitikk, argumenterer for at det er

nødvendig med både kulturell anerkjennelse, økonomisk omfordeling og politisk representasjon for å oppnå deltakelse på like vilkår. For å oppnå rettferdighet må alle de tre betingelsene sees i sammenheng og kjempes for samtidig, ifølge Fraser. Ved å balansere de tre betingelsene vil det være mulig å oppnå deltakelse på like vilkår og samtidig unngå et ensidig fokus på økonomiske årsaker, politiske institusjoner eller kultur. Rettferdighetsdimensjonene kan heller ikke, slik Fraser ser det, forstås som individuelle rettferdighetskamper (Fraser 2002). I praktisk likestillingspolitikk settes imidlertid ofte betingelser opp mot hverandre som gjensidig utelukkende, og med individperspektiv.

I tillegg til rettferdighetsperspektiver utgjør forståelser av likhet og forskjell en sentral spenning både i integrerings- og likestillingsdebatter. Drude Dahlerup (2003) argumenterer for at dikotomien likhet-forskjell, slik den stadig opprettholdes i politiske debatter på likestillingsfeltet, er basert på en feilslutning som stiller likhet og forskjellighet opp som motsatser i stedet for å sette opp to begrepspar: likhet-ulikhet og ensartethet-forskjellighet. Ifølge Dahlerup er begrepsparet ensartethet og forskjellighet ontologiske dimensjoner ved menneskers væren og egenskaper. Ensartethet og forskjellighet dreier seg altså om kategorier og subjektposisjoner som forstås som sannheter som ligger til grunn for politikk, og som dermed stiller krav til politikken medmenneskelighet, i form av anerkjennelse. Begrepsparet likhet og ulikhet dreier seg om faktiske sosiopolitiske ulikheter, som for eksempel levekår, lønn og maktfordeling. Denne dimensjonen stiller krav til omfordeling når målet er likestilling. Dahlerup differensierer altså mellom en ontologisk og en sosiopolitisk dimensjon ved «likhet og forskjell». Hun argumenterer for at det bør være mulig å kritisere ulikhetene i samfunnet uten å måtte velge mellom å anerkjenne minoriteters forskjell eller å opprettholde et lands felles, politiske verdier.

Disse teoretiske tilnærmingene gir grunnlag for å følge opp det innledende spørsmålet om hvordan likestillingsbegrepet brukes og virker i kontekst av integreringspolitikk i partiprogrammene med følgende analytiske spørsmål: 1) Hvordan forstås likhet og forskjell langs henholdsvis ontologiske (ensartethet-forskjellighet) og sosiopolitiske dimensjoner (likhet-ulikhet) når det snakkes om likestilling i integreringspolitikken? 2) Hvilke forståelser av samfunn og subjekter for politikk kommuniseres, med hvilke diskursive effekter?

Metode og analysestrategi

Utgangspunktet for analysen er partiprogrammene til alle partier innvalgt på Stortinget i periodene 2013–2017 og 2017–2021: Arbeiderpartiet (Ap), Fremskrittspartiet (FrP), Høyre (H), Kristelig Folkeparti (KrF), Miljøpartiet De Grønne (MDG), Rødt (R), Senterpartiet (Sp), Sosialistisk Venstreparti (SV) og Venstre (V). Partiprogrammene kalles arbeidsprogram, stortingsprogram eller prinsipp- og handlingsprogram, og presenterer partienes politikk for den påfølgende stortingsperioden. Programmene er et resultat av diskusjoner og etterfølgende vedtak på partienes landsmøter. De har en gjennomsnittslengde på hundre sider, SVs partiprogram for perioden 2013-2017 og Venstres program for perioden 2017-2021 illustrerer ytterpunktene, med en lengde på henholdsvis 52 og 198 sider. Formatet på partiprogrammene er forholdsvis likt. Kapittel for kapittel presenterer partiene sine standpunkter og tiltak knyttet til tema i norsk politikk, slik som innvandring og integrering. Alle partiene har egne kapitler på disse temaene, noen presenterer innvandrings- og integreringspolitikken i samme kapittel, andre som to separate tema. Integreringspolitikken er i noen partiprogrammer del av kapitler med en mer overordnet tematikk, slik som Senterpartiets «Samfunnet bygges nedenfra» eller Arbeiderpartiets «Bygge landet videre» (Ap 2103; Sp 2013). I kapitteloverskrifter brukes begreper som «integrering», «innvandring», «mangfold» og «inkludering».

Vi begynte analysearbeidet med en opptelling av begrepet «likestilling» i alle partiprogrammene for begge periodene, og dannet oss et bilde av sammenhengen og hyppigheten begrepet brukes i. Alle de politiske partiene bruker likestillingsbegrepet i sine partiprogram, men hyppigheten varierer, som det framgår i tabell 1. Opptellingen viser også at partiene på tvers av politiske skillelinjer vurderer likestilling som en del av integreringsarbeidet.

Tabell 1. Antallet ganger likestillingsbegrepet benyttes i partienes program i perioden 2013–2017 og 2017–2021, og antallet ganger likestillingsbegrepet benyttes i kontekst av partienes programtekster om integreringspolitikk, i samme periode.

2013–2017	R	SV	Ap	Sp	MDG	KrF	V	H	FrP
‘Likestilling’	8	72	23	5	5	26	15	1	5
‘Likestilling’ i kontekst av partienes integreringspolitikk	0	11	1	1	1	2	1	0	1
2017–2021	R	SV	Ap	Sp	MDG	KrF	V	H	FrP
‘Likestilling’	5	26	25	9	9	33	13	14	3
‘Likestilling’ i kontekst av partienes integreringspolitikk	1	2	0	1	1	2	1	2	0

Det empiriske materialet som er nærmere undersøkt i denne artikkelen, er 28 tekstutdrag fra partiprogrammene der likestillingsbegrepet brukes i omtale av partienes integreringspolitikk. Dette materialet var også utgangspunkt for førsteforfatterens masteroppgave (Bjartnes 2018).

Vi har altså ikke til hensikt å si noe om partienes likestillingspolitikk som helhet, heller ikke partienes integreringspolitikk i sin helhet. Det vi ønsker å undersøke er forståelser av likestillingsbegrepet slik det oppstår i skjæringspunktet mellom partienes likestillings- og integreringspolitikk.

Tekstutdragene ble videre analysert med utgangspunkt i Carol Bacchis (2009) analysegrep «Hva representeres problemet som?» Analysemodellen er en poststrukturell tilnærming til diskursanalyse av politikkkutforming som egner seg til analyse av politiske dokumenter. I partiprogrammer rettes det gjerne oppmerksomhet mot tilstander i samfunnet som anses å være problematiske, og som partiene ønsker å endre til det bedre. Bacchi sitt hovedpoeng er at partiene konstruerer problemrepresentasjoner implisitt og eksplisitt gjennom sine politiske forslag, og at disse problemrepresentasjonene er tillagt mening. Bacchi hevder at all politikkkutforming må sees både som et kulturelt produkt og kulturproduserende, fordi «problemene» politikken er ment å «løse», ikke eksisterer uavhengig av tiltakene.

Problemforståelsene som ligger til grunn for partienes bruk av likestillingsbegrepet i integreringspolitikken, skaper videre noen effekter som synliggjøres gjennom subjektposisjoner. Subjektposisjoner sier noe om hvem det er mulig å være innenfor bestemte diskurser og problemrepresentasjoner, samt hvordan vi forstår oss selv og andre (Bacchi 2009).

Bacchi har utviklet seks spørsmål man kan anvende i analysen av problemrepresentasjoner. Vi har ikke benyttet oss av disse systematisk, men konsentrert oppmerksomheten om ett overordnet spørsmål: «Hva er likestillingsproblemet representert til å være i partiets integreringspolitikk?» Ved å identifisere problemforståelsene som uttrykkes eksplisitt eller implisitt i partiprogrammene, kom vi fram til at likestilling som begrep brukes på tre overordnede måter i partienes integreringspolitikk: (1) at likestilling brukes og virker som en verdi, (2)

en rettighet og (3) en plikt. Disse bruksmåtene er til en viss grad sammenvevd, men det er et poeng å synliggjøre og drøfte nyanser i måter å snakke om likestilling på i kontekst av integreringspolitikk. I det følgende har vi organisert presentasjonen av analysen i tråd med dette, og drøfter underveis spørsmålene om ontologiske og sosiopolitiske dimensjoner, samfunns-idealer og subjekter for politikk.

Likestilling som verdi i møte med «mangfold»

Et flertall av de politiske partiene skriver eksplisitt i kapitlene om integrering at likestilling er en grunnleggende og felles verdi i det norske samfunnet. Ap, KrF, SV og Venstre skriver utdypende om likestilling som verdi, mens Høyre og MDG kun nevner det. En måte å representere likestilling som verdi på er å nevne dette sammen med en rekke andre grunnleggende verdier, slik for eksempel SV gjør når de i et kapittel med overskriften «Mangfold og integrering» skriver: «Det samfunnet SV arbeider for, skal byggjast på felles og absolutte verdier som demokrati, likestilling, antirasisme, menneskerettar, yringsfridom og rettvis fordeling» (SV 2013:37).

Gjennom å poengtere at verdiene er «felles og absolutte» for samfunnet, fremstår likestilling som én av flere universelle verdier. Felles for verdiene som presenteres som grunnleggende, er at de ikke forklares ytterligere. Når SV så tydelig markerer at verdiene er «felles og absolutte» i et kapittel om mangfold, kan det implisitt leses som at mangfoldet truer disse verdiene. Dette er noe som gjøres i flere program, selv om verdiene som nevnes varierer mellom programmene. Ett eksempel kan hentes fra Ap sitt program, hvor likestilling – i likhet med hos SV – settes på linje med menneskerettigheter og demokrati – men til forskjell fra SV fremhever Ap i tillegg rettsstaten og likeverd som verdier. Ap refererer også til mangfold som kontekst for likestilling som verdi, under kapitteloverskriften «Mangfold og muligheter» (Ap 2013:74):

Når samfunnet blir mer mangfoldig, må det også være tydelig i sitt fundament. Gjennom mange år har vi bygget opp et sett regler, tradisjoner og verdier som er felles for oss alle og som definerer vårt samfunn. Disse skal ikke rokkes ved. Demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, likeverd og likestilling er slike verdier. Innenfor rammene av dette tydelige fundamentet kan mangfoldet vokse (Ap 2013:74).

Ved å sette likestilling som verdi på agendaen i kontekst av mangfold på denne måten, får verdien funksjon som samlingspunkt, og som et nødvendig stabilt punkt for å sikre at mangfold skal være positivt og kunne utvikles («vokse»). Når det refereres til likestilling som en felles verdi i et mangfoldig samfunn, sier Ap, på samme måte som vi så hos SV, implisitt at mangfold kan utfordre de listede kjerneverdiene. Det er imidlertid verdt å merke seg at felles verdier også knyttes til «voksende mangfold». Gjennom formuleringen «gjennom mange år har vi bygget opp et sett regler, tradisjoner og verdier som er felles» kan assosiasjonen ledes mot et skille mellom «innfødte» med historisk tilknytning til det norske, og innvandrere som, implisitt i formuleringen, representeres som potensielt å kunne rokke ved verdifundamentet.

KrF omtaler også likestilling som verdi på linje med andre grunnleggende verdier som; «demokrati, solidaritet, likestilling og toleranse» (KrF 2013: 96). Men i stedet for å bruke et uavklart begrep om mangfold som sosiopolitisk dimensjon og kontekst for likestilling som verdi, setter de navn på gruppene som berøres:

For KrF er det viktig at alle, både innfødte og innvandrede nordmenn, respekterer menneskerettighetene og deler synet på viktigheten av demokrati, solidaritet, likestilling og toleranse. Ingen skal utsettes for rasisme eller diskriminering på grunn av etnisitet, kultur eller religion (KrF 2013:96).

Kategoriene som tas i bruk i forbindelse med grunnleggende verdier, er henholdsvis innfødte og innvandrede nordmenn. Ved å nevne og sidestille disse kategoriene representeres verdien likestilling som noe som ikke implisitt behandles som noe iboende hos en bestemt befolkningsgruppe. Videre knyttes likestilling som verdi direkte til en forståelse av likestilling som rett til å ikke bli utsatt for diskriminering. Med denne koblingen mellom verdi og retten til fravær av diskriminering, gjøres verdien likestilling til et redskap for sosiopolitisk rettferdighet.

I 2017 utdyper KrF dette perspektivet når de ikke bare skriver at likestilling som verdi er grunnlag for at ingen skal oppleve diskriminering, men også sier at:

Dette felles verdigrunnet med sentrale verdier som demokrati, likestilling, trosfrihet og ytringsfrihet må også formidles på en tydelig og god måte i forbindelse med samfunnsfagundervisningen for nyankomne. [...] Innvandrere har med seg kulturforståelse og historie fra landene de kommer fra. KrF ser på dette som en berikelse, men vi finner også holdninger og verdier som er stikk i strid med fundamentale norske verdier som demokrati, likestilling, grunnleggende menneskerettigheter og solidaritet. Både arbeidsliv, familieliv og organisasjonsliv fungerer annerledes i Norge enn i andre land. Dette er det viktig at innvandrere raskt får god kunnskap om. KrF mener at alle flyktninger med barn som deltar på introduksjonsprogram skal gjennomgå foreldreveiledningskurs og få en innføring i norsk barnehage- og skolesystem og barnevern (KrF 2017:55-56).

I sitatet fra KrF ser vi et eksplisitt uttrykk for spenningen mellom anerkjennelse av kulturell forskjell omtalt som «berikelse» og kravet om tilpasning til felles og grunnleggende verdier. Problemforståelsen vi leser ut av sitatet er kunnskapsmangel hos innvandrede, og at løsningen på dette er mer og bedre formidling av «norske» verdier, samt kunnskap om praksiser og ordninger i norsk arbeidsliv, familieliv, organisasjonsliv og utdanningssystem. «Nyankomne» skilles ut som subjekt for politikken og foreldre fremheves som en gruppe nyankomne som det rettes en særskilt oppmerksomhet mot. Også Høyre peker ut en bestemt gruppe blant nyankomne, nemlig asylsøkere med innvilget opphold, når de skriver om likestilling som verdi: «Asylsøkere som får innvilget opphold, må inkluderes på en god måte i det norske samfunnet basert på verdier som demokrati, tillit, likestilling og likeverd» (H 2017:72).

Vekten som legges på opplæring av nyankomne er kanskje ikke overraskende, ei heller vekten på oppdragelse av barn, slik KrF formulerer det. Skolen framheves av flere partier som en sentral arena for å drive formidling og opplæring i felles verdier og samfunnssystem. Venstre formulerer det slik:

Det er i skolen at barn og unge skal få kunnskap både om vår historie, kultur og prinsippene det norske samfunnet bygger på. Skolen skal være tydelig i formidlingen av verdier som frihet, likeverd, likestilling, ytringsfrihet og respekt for andre. Samtidig må skolen se og ta i bruk de ressursene som ligger i å ha en internasjonal elevgruppe (V 2017:119).

Dette er omtrent likelydende som hva Venstre skriver i partiprogrammet fra perioden 2013-2017 (V 2013:91). I dette sitatet ser vi at forskjell i form av landbakgrunn omtales som en ressurs. Implisitt i utsagnet ligger en problemforståelse som dreier seg om utydelig ver-

diformidling, men også at det kan være et problem at forskjeller ikke anerkjennes som en ressurs.

MDG nevner også mangfold i forbindelse med likestilling, men ikke som kontekst eller sosiopolitisk dimensjon, snarere sidestilles mangfold med likestilling, frihet og ansvar som «verdier i seg selv», når de skriver: «De Grønne omfavner frihet, ansvar, mangfold og likestilling som viktige verdier i seg selv, samtidig som de er forutsetninger for å skape inkluderende fellesskap med respekt for andre mennesker og livsgrunnlaget vårt» (MDG 2017:62).

Dette sitatet bryter med implisitte forestillinger om mangfoldet som en trussel, snarere utgjør anerkjennelse av forskjell en forutsetning for likestilling, slik det presenteres av MDG.

Partiene presenterer altså flere problemforståelser knyttet til likestilling som verdi. Mens mangelen på et inkluderende fellesskap forstås som det politiske problemet som kan løses med likestilling hos MDG, er det trusselen, og en antatt konflikt mellom «våre» og «deres» verdier – «verdier som er stikk i strid med fundamentale norske verdier» – som innvandrede kan tenkes å bære med seg, som er problemet i blant annet KrFs formuleringer (KrF 2017:56). Dermed virker likestilling som verdi forskjellig i de to representasjonene, som henholdsvis noe som kan åpne veien inn til et fellesskap, og på den andre siden som et premiss for innpass i fellesskapet. I disse problemforståelsene blir innvandrere – og især «nyankomne» – i enkelte partiprogrammer kategorier som betegner bærere av mangfold, herunder motstridende verdier til «de felles norske verdiene».

Vektleggingen av å formidle likestilling som verdi i integreringsarbeid kan på den ene siden tolkes som en måte å invitere nyankomne inn i et norsk verdifellesskap, mens det på den andre siden også kan opprettholde forestillingen om at det er den allerede norske befolkningen som bærer likestilling som verdi, mens innvandrede må lære og tilegne seg denne verdien ved å få den formidlet.

Om vi følger Dahlerups anvisning om å differensiere mellom ontologiske og sosiopolitiske dimensjoner ved likhets- og forskjellsforståelser, kan likestilling ikke «bare» fungere som en symbolsk markør for et skille mellom «oss» og «dem», men også leses som å representere en ontologisk forskjellsforståelse der den allerede norske befolkningen fremstår som likestilt, og den innvandrede ulikestilt. Den sosiopolitiske dimensjonen ved problemrepresentasjonene lar imidlertid ikke majoriteten fremstå som subjekter med individuelt ansvar, men heller som representert gjennom etablerte institusjoner, som for eksempel skolen, eller oftest gjennom betegnelsen «samfunnet».

Hvem som anses for å være inkludert i betegnelsen «samfunnet», varierer i partiprogrammene. Ap skriver som vi har sett: «gjennom mange år har vi bygget opp et sett regler, tradisjoner og verdier som er felles for oss alle og som definerer vårt samfunn» (Ap 2013:74). Hvem Ap anser for å være «vi» er uklart, men ved å uttrykke seg slik de gjør, skrives det fram en tidsdimensjon i deres forståelse av samfunnet. De som har bygget, er de som har vært her i «mange år». Man kan imidlertid ane en viss tvetydighet i Aps fremstilling av byggeprosjektet når tittelen på dette kapitlet lyder «Bygge landet videre. Mangfold og muligheter». Da er bygging ikke noe som er tilbakelagt, det fortsetter. Høyre på sin side skriver at «asylsøkere som får innvilget opphold, må inkluderes på en god måte i det norske samfunnet» (H 2017:72). De nyankomne til landet tildeles med andre ord en posisjon som i utgangspunktet er utenforstående, og for å bli definert som innenfor og dermed inkluderbare, må de ha formelt opphold.

SV skriver at «Det samfunnet SV arbeider for, skal byggjast på felles og absolutte verdier» (SV 2013: 37). SV skriver at samfunnet «skal bygges», og legger til grunn en forståelse av at samfunnet er noe dynamisk og i stadig utvikling. I 2017 går SV bort ifra å bruke «samfunnet» som ramme for hvor verdiene skal virke, og skriver at det «må være noen grunnleggende

verdier som er felles for alle som bor i Norge» (SV 2017:57). De går dermed bort i fra det udefinerte «samfunnet» til tydelig å markere at verdiene er gjeldende for alle som bor i landet.

KrF velger en lignende måte å uttrykke seg på når de skriver: «For KrF er det viktig at alle, både innfødte og innvandrede nordmenn [...] deler synet på viktigheten av [...] likestilling» (KrF 2013:96). KrF gjør det helt tydelig hvem de snakker om. De deler befolkningen inn i to grupper, de «innfødte» og de «innvandrede», og som vi har vært inne på tidligere, skilles det mellom disse to gruppene når det skrives om likestilling og respekt, men KrF tillegger altså begge gruppene tilsvarende ansvar for å respektere verdiene. Til tross for nyanser i bruken av samfunnsbegrepet, konstaterer både Ap, Høyre, KrF, SV og Venstre at verdien likestilling er en essensiell del av det «norske samfunnet».

Felles for de fleste partiene er at de er uspesifikke i måten de omtaler grupper av innvandrede mennesker på. Ap, Høyre, MDG og SV bruker ordet «mangfold», KrF, SV og Venstre bruker «innvandrere». Samtidig skriver SV også om et «minoritetsmiljø», KrF om «nyankomne» og Høyre om «asylsøkere». Som leser av programmene er det uklart hvilken del av befolkningen partiene forstår som «innvandrere». SSB definerer «innvandrere» som «personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre» (2013). Gjennom partienes påpekning av de manglende likestillingsverdiene, eksplisert med uttalelser som fra KrFs partiprogram: «verdier som er stikk i strid» med «norske» verdier, impliserer partienes problemrepresentasjoner at noen viktige kulturforskjeller legges til grunn, når det gjelder hvem som forstås som «innvandrere» (KrF 2017:56). Innvandrede med de samme verdiene som majoriteten, regnes dermed ikke som «innvandrere» i kontekst av integreringspolitikk – i alle fall ikke hos KrF.

Likestilling som rett og plikt – for hvem?

Likestilling som verdi virker, som vi har sett, som en mulig inngangsport for å konstruere et norsk samfunn forstått som et kulturelt fellesskap. I partiprogrammene til Rødt 2017-2021, KrF og SV 2013-2017, beskrives likestilling også som rettigheter i kontekst av integreringspolitikk, på litt forskjellige måter. Med unntak av i Rødt sitt program, er imidlertid ikke denne forståelsen like eksplisitt uttalt som vi så at likestilling forstått som verdi var. I flere av partiprogrammene ble, som vi har sett, likestilling som verdi sidestilt med andre grunnleggende verdier. Når likestilling omtales som rettighet settes det også i forbindelse med andre rettigheter. Rødt skriver for eksempel: «Inkluderende minoritetspolitikk handler også om å verne om rettigheter som likestilling, religionsfrihet og ytringsfrihet, også for innvandrerbefolkningen» (R 2017:40). Her ser vi at «innvandrerbefolkningen» er subjekt for politikken, og rettigheten likestilling, sidestilt med religionsfrihet og ytringsfrihet, assosierer mer til likestilling mellom grupper med forskjellig religion og forskjellige meninger enn til kjønnslikestilling. I dette ligger en anerkjennelse av forskjell. Hos Rødt blir dermed likestilling noe man har krav på, en rett man omfattes av, ikke en verdi innvandrede må tilslutte seg.

I KrF sitt partiprogram fra 2013 representeres likestilling implisitt som rettighet gjennom måten begrepet forbindes med diskriminering, normer og regler på:

Deler av innvandrerbefolkningen har vokst opp i kulturer der mange har et annet forhold til seksualitet og likestilling enn i Norge. Minoritetskvinner er ofte dobbelt diskriminert både på bakgrunn av kjønn og etnisitet. Det er viktig at de som kommer til Norge blir introdusert for norske normer og regler, og hvilke plikter og rettigheter både kvinner og menn har. Økt bevissthet gjennom en god integrering og inkludering av minoritetsmødre i det norske samfunnet kan også være nøkkelen for å bekjempe kjønnslemlestelse og tvangsekteskap (KrF 2013:17).

Der likestilling blir omtalt som verdi så vi at tidsdimensjonen spilte en rolle i problemrepresentasjonene. Det er først og fremst «nyankomne» som trenger å tilegne seg verdien likestilling, og få andre grunnleggende samfunnsverdier formidlet til seg. De nyankomne er også målgruppe for politikk i sitatet til KrF, men fremfor å vektlegge formidling av likestilling som verdi, snakkes det om å gi kunnskap om «normer og regler, plikter og rettigheter». Samtidig presiseres det at den problematiske kulturforskjellen ikke gjelder alle, men «deler av innvandrerbefolkningen», og at det problematiske særlig er knyttet til seksualitet og kjønn, og kvinner og menns rettigheter. Når likestilling blir fremstilt som en rettighet blir imidlertid kjønnsdimensjonen tydeligere. I sitatet ovenfor ser vi at minoritetskvinner og minoritetsmødre blir fremhevet som en særlig viktig kategori å rette politisk oppmerksomhet mot. Vi ser i tillegg at oppmerksomheten rettes mot diskriminering, og at diskrimineringen forstås som todimensjonal med utgangspunkt i både kjønn og etnisitet. Beskyttelse mot diskriminering kan forstås som et middel for å oppnå likestilling, og dette knyttes direkte til normer og regler og «rettigheter som kvinner og menn har». I sitatet ser vi også at likestilling knyttes til både rettigheter og plikter, og vi skal komme nærmere tilbake til plikt-forståelsen i neste avsnitt.

På lik linje med KrF har også SV et tydelig kjønnsperspektiv og en todimensjonal tilnærming til likestillingsrettighetene, idet likestilling for SV handler om samspillet mellom kjønn og etnisitet. Dette kommer til uttrykk når de skriver om «diskriminering i skjæringspunktet mellom [...] kjønn og etnisitet» og om hvordan «vald mot kvinner krenker den fundamentale retten menneske har til tryggleik og fridom, og er eit hinder for likestilling» i sitt kapittel «Mangfald og integrering» (SV 2013:35, 37).

SV tar videre for seg relasjonen mellom ektefeller når de skriver om temaet familieinnvandring i partiprogrammet:

Menn og kvinner som får løyve til familieinnvandring på grunnlag av ekteskap, misser i utgangspunktet opphaldsløyet dersom dei skil seg eller flyttar frå partnaren før tre år er gått, eit regelverk som gjerne blir omtalt som «treårsregelen». Dette gjer at ekteskapsinnvandrere er fullstendig avhengige av ekteskapet og ektefellen for å få lov til å bli i Noreg. Å vere avhengig på denne måten skaper ein ubalanse i makta i ekteskapet som gjer at ekteskapsinnvandrere er særleg sårbare for utnytting, vald og mishandling. SV er svært kritisk til eit regelverk som så til dei gradar undergrev prinsippet om likestilling og fridom i ekteskapet (SV 2013:50).

I dette sitatet ser vi at økonomisk frihet og likestilling i ekteskapet sees som idealet, og at det forstås som et problem at innvandrede gjennom ekteskap ikke har den samme friheten som andre. Likestillingsbegrepet brukes direkte om ekteskapsrelasjonen i sitatet, men sitatet kan også tolkes som å forstå likestilling som like rettigheter til frihet for alle.

Utsagnene om likestilling som rettighet er knyttet til mer konkrete forståelser av «likestillingsproblemer» enn hva vi så var tilfellet når likestilling omtales som verdi.

Ifølge KrF, Rødt og SV er det behov for å i større grad sikre og håndheve likestillingslover for grupper av innvandrede, samt utarbeide et lovverk som i større grad kan beskytte innvandrede. Samtidig trekkes kulturforskjellsforklaringen inn slik vi så var tilfellet i enda større grad når likestilling blir omtalt som verdi. Vi kan derfor oppsummere en problemrepresentasjon på tvers av disse tre programmene med at innvandrede mangler, eller har et forsvakt vern av, rettigheter som skal sikre likestilling og hindre dobbel diskriminering og trakassering (KrF 2013:17, Rødt 2017:40, Sv 2013:35). En annen problemrepresentasjon, som er spesielt synlig hos KrF, er at innvandrede mangler kunnskap om hvilke rettigheter de har (KrF 2013: 17). KrF og SV kobler konsekvent innvandrede kvinners likestillingsrettigheter

til vold. Manglende likestillingsrettigheter, kjennskap til rettighetene og muligheten til å benytte seg av dem er det store hinderet for å bli integrert.

Som vi allerede har vist i sitatet fra KrF i forrige avsnitt knyttes likestilling også til en forestilling om plikt. KrF, Sp og SV adresserer krav om oppfyllelse av likestillingsplikter i parti-programmene.

Forståelsene av likestilling som plikt kommer først og fremst til uttrykk gjennom partienes forventninger til den innvandrede befolkningens deltakelse i det «norske samfunnet», slik vi også så var gjeldende der likestilling forstås som verdi. Likestillingsplikten knyttes imidlertid også til majoritetens ansvar – enten som en diffus og implisitt størrelse, eller med direkte henvisning til for eksempel arbeidsgivere. SV skriver for eksempel i et kapittel kalt «Mangfold og integrering, diskriminering, rasisme og ekstremisme»: «Ei konkretisering av plikta arbeidsgivarar og offentlege styresmakter har til å arbeide for likestilling og ikkje-diskriminering, under dette å førebyggje vald og trakassering» (SV 2013:38).

Det er i relasjon til temaene arbeidsliv og vold, at partienes bruk av likestillingsplikter på integreringsfeltet dominerer. Sitatet over fra SV tar opp begge temaene og viser til en problemkonstruksjon som sier at arbeidsgivere ikke arbeider godt nok med likestilling og ikke-diskriminering, og dermed heller ikke tar et stort nok ansvar for å «førebyggje vald og trakassering» på arbeidsplassen (SV 2013:38). SV skriver også at det trengs en «målretta innsats for at fleire minoritetar, då særleg minoritetskvinner, skal kome i arbeid», og at dette er «viktig både for økonomisk sjølvstende, integrering og likestilling» (SV 2013:37). KrF og Sp knytter også likestillingspliktene til arbeidslivet, for Sp er «Likestilling en helt fundamental del av integreringen og deltakelsen i det norske samfunnet. [...] Å sikre at også innvandrerfamilier blir toinntektsfamilier er det viktigste enkelttiltaket for å hindre fattigdom i innvandrerbefolkningen» (Sp 2013:20). KrF på sin side poengterer at «Både arbeidsliv, familieliv og organisasjonsliv fungerer annerledes i Norge enn i andre land. Dette er det viktig at innvandrere raskt får god kunnskap om» (KrF 2017:56). KrF, Sp og SV forstår manglende deltakelse i arbeidslivet som et likestillingsproblem. Arbeid blir dermed forutsetning for likestilling. Partiene tilskriver de innvandrede en plikt til å arbeide, men tildeler også arbeidsgivere en plikt til å integrere innvandrede i arbeidslivet. Hos Sp finner vi videre en problemrepresentasjon om «fattigdom i innvandrerbefolkningen» som skyldes at kun en av to i husholdet arbeider, hos SV at kvinner som ikke jobber forhindres i å være selvstendige, integrerte og likestilte. Mens hos KrF er problemet at innvandrede mangler kunnskap om hvordan norsk arbeidsliv fungerer.

Hos Sp og SV finner vi en kjønnsdimensjon, SV skriver eksplisitt om kvinnen, mens Sps sitat kan tolkes som å gjelde kvinnens manglende deltakelse i arbeidslivet. Dermed fremstår økonomisk avhengighet som et kombinert problem, der manglende likestilling i form av manglende tilknytning til arbeidslivet forstås som et kjønnnet hinder for integrering. Hos Sp og SV er det derfor en tydelig og nærmest uløselig kobling mellom arbeidsliv og likestilling for innvandrede kvinner, gjenkjennelig fra norsk kvinnekamp og frigjøringsprosjektet (Solheim 2005:387). Når SV skriver at å komme i arbeid er viktig for økonomisk selvstendighet og likestilling (SV 2013:37), blir lønnsarbeid og økonomisk selvstendighet forstått som en norm for hva det vil si å være en likestilt og frigjort kvinne, gjenkjennelig fra den likestillingspolitiske historien. Slik konstruerer SVs problemrepresentasjoner ikke bare et likestillingsideal, men også noe som kan tolkes som et frigjøringsideal, og påpeker dermed at ulikestilte kvinner ikke er fri, og den manglende frigjøringen er et likestillingsproblem.

Som vi nå har sett er det særlig én kategori som gjøres synlig i partiprogrammene, der likestilling kan leses som en rettighet og en plikt: kvinnen. Både KrF og SV skriver om «minoritetskvinner» (KrF 2013:17, SV 2013:37), KrF skriver i tillegg om «minoritetsmødre» (KrF

2013:17). Hos KrF og SV vektlegges med andre ord den innvandrede kjønn helt eksplisitt, og «minoritetskvinne» introduseres som en selvstendig kategori. SV skriver også om vold mot kvinner (SV 2013:38) og Sp om behovet for å «sikre at også innvandrerfamilier blir toinntektsfamilier» (Sp 2013:20). Her er det god grunn til å tolke det slik at det er kvinnens lave arbeidsdeltakelse som adresseres som problemet. Hos både KrF, Sp og SV etableres en tydelig subjektposisjon i problemrepresentasjonene: «innvandrerkvinnen». Partiene vurderer henne verken bare som kvinne, eller bare som «innvandrer», men konstruerer altså en interseksjonell subjektposisjon.

Både i forbindelse med rettighetene og pliktene ser partiene det som nødvendig med spesifikke politikk myntet på den innvandrede befolkningen. KrF, Rødt og SV presenterer som vi har sett en rekke likestillingsrettigheter i sin integreringspolitikk, og det kan tolkes som at de dermed anerkjenner at innvandrede behøver særskilte rettigheter og ekstra beskyttelse for å kunne bli likestilt. Disse partienes tiltak og påfølgende problemrepresentasjoner kan slik sies å ha til hensikt å styrke og beskytte gruppen av innvandrede og øke deres muligheter til å leve et likestilt liv, ved å gi dem rettigheter som svarer til deres antatte behov. Det samme kan sies å gjelde for pliktene. Det stilles krav om at de innvandrede setter seg inn i norske praksiser og ordninger og deltar i arbeidslivet for å kunne bli likestilt.

KrF, Rødt, Sp og SV, anerkjenner at innvandrede som gruppe har andre behov og utgangspunkt enn majoriteten, dermed anerkjennes ulikhet (Dahlrup 2003). Dersom vi tar utgangspunkt i Frasers (2012) rettferdighetsbegrep, der også kulturell anerkjennelse i form av verdsetting – lik respekt for alle deltakere – kan derimot partiprogrammene til KrF, Sp og SV leses som å mangle en viktig form for anerkjennelse, gjennom at det som skrives frem som iboende kulturelle forskjeller, først og fremst portretteres som problematiske forskjeller. Dermed opprettholdes et bilde av at «de ulikestilte innvandrerkvinnene» er forskjellige fra «de norske» kvinnene, som implisitt forstås som allerede likestilte. Videre fremstår innvandrerkvinnens arbeidsdeltakelse og frihet fra vold som det som skal til for å kunne bli likestilt. Det åpnes imidlertid ikke for alternative forståelser av hva likestilling kan forstås som i kontekst av integrering.

Likestilling som målestokk for integrering

Så langt i analysen har vi tatt for oss tekstutdrag fra partiprogrammene som eksplisitt tematiserer likestilling i kontekst av integreringspolitikk. Vi har sett at likestilling som felles verdi er en dominerende måte å bruke begrepet på, og at dette kan virke både potensielt inkluderende og ekskluderende. FrPs program, som hittil ikke har vært omtalt, bruker begrepet «likestilling» i forbindelse med sin integreringspolitikk kun én gang i løpet av de to programperiodene vi har undersøkt. FrP skriver: «Det er i enkelte innvandremiljøer at likestillingen har kommet kortest. Derfor er det viktig å stimulere disse miljøene til økt likestilling. Dette er også en forutsetning for vellykket integrering» (FrP 2013:4).

Til forskjell fra de andre partiene som knytter «likestilling» opp mot verdier, rettigheter og plikter, fremstår FrP sin tilnærming nærmest som instrumentell, og den er eksplisitt i tråd med det Døving (2009) har beskrevet som en evolusjonistisk tilnærming til integrering. FrP legger altså til grunn at «innvandrerne» er mindre likestilte og ligger «bak» i utviklingen sammenlignet med en uspesifisert majoritet, siden likestillingen i «deres» miljø har kommet kortest.

Videre skriver FrP at de ulikestilte, innvandrede miljøene må stimuleres til økt likestilling. Dette er gjenkjennelig fra KrF og Venstre sine partiprogram som også understreker betydningen av å, mer konkret, formidle og lære «dem» likestilling (KrF 2013:17, KrF 2017:55-56,

V 2013:91, V 2017:119). Til sist skriver FrP at likestilling er en «forutsetning for integrering», og konstruerer dermed en problemrepresentasjon som sier at «innvandrere» ikke nødvendigvis er likestilte eller bærer verdien likestilling. Frp forholder seg til den ontologiske dimensjonen og er primært opptatt av de innvandrede forskjellighet ved at de fokuserer på antatt iboende egenskaper ved innvandrede. Hvorvidt man er «likestilt» blir her en målestokk for om man kan bli integrert eller ei. Gitt idéen om likestilling som en grunnleggende «norsk» verdi, vil de innvandrede ikke kunne bli en velintegrert del av «det norske» før de er *blitt* likestilte.

Det finnes selvsagt forskjeller partiene imellom, og det har vi vist til underveis, men når det kommer til likestilling og integrering, kan det se ut som at partiene, til tross for skillelinjene som vanligvis splitter dem, i stor grad er enige i at: Hvis du skal bli en del av «det norske samfunnet», så må du være likestilt, og at denne likestillingen er kulturelt betinget gjennom verdier og bestemte praksiser. Konsekvensen av denne måten å representere likestilling på innebærer dermed at majoritetens likestilling og minoritetenes ulikestilling forstås som «sannheter» om kulturer.

Konklusjon

Å formulere politikk handler i stor grad om å argumentere for hvordan samfunnet bør være, på grunnlag av en bestemt virkelighetsforståelse. I praksis får dette form i fremstillinger av løsninger på antatt underliggende problemer. I denne artikkelen har vi undersøkt hvordan likestillingsbegrepet brukes og virker i kontekst av integreringspolitikk i norske politiske partiers programtekster. Vi har vært opptatt av hvordan forståelser av samfunn og subjektposisjoner representeres, og de diskursive effektene av dette.

Vi har tatt utgangspunkt i Dahlerup (2003) sin presisering av at begrepene likhet-ulikhet kan betegne sosiopolitiske dimensjoner ved likestilling, mens begrepene forskjellighet og ensartethet betegner ontologiske dimensjoner – virkelighetsforståelsene – som ligger innbakt i måten likestilling brukes som politisk begrep. Videre har vi brukt Fraser (2002; 2009; 2012) sitt perspektiv på rettferdighet, der både likhet-ulikhet og forskjellighet-ensartethet adresseres gjennom tre betingelser: kulturell anerkjennelse, økonomisk omfordeling og lik deltakelse på like vilkår.

I partiprogrammene presenteres likestilling gjennomgående, på tvers av politiske skillelinjer, som en grunnleggende verdi som holder det norske samfunnet sammen. Integreringspolitikk presenteres i termer av formidling av verdier, fra tatt-for-gitt likestilt majoritet til antatt ulikestilte innvandrere. Likestilling presenteres videre også som en rettighet og en plikt, hvor majoriteten skal sikre at de innvandrede rett til likestilling ivaretas, samtidig som de innvandrede må forplikte seg til å følge majoritetens definisjon av likestilling og ta opp i seg denne verdien. I kapitlene om integrering i partienes partiprogram fremstilles altså de innvandrede både eksplisitt og implisitt som ulikestilte. I kraft av å være forskjellige fra den selvfølgeliggjorte majoriteten, blir «ulikestilte innvandrere» posisjonert som en trussel mot «norske», enhetlige verdier og derigjennom en trussel mot det som i en funksjonalistisk integreringsforståelse skal holde samfunnet sammen. Spørsmålet om integrering blir dermed et spørsmål om hvordan innvandrere raskest mulig kan lære og dele majoritetsbefolkningens verdier. Denne forståelsen ligger, slik vi har tolket det, som en forståelse på tvers av partiprogrammer, selv om det bare er FrP som sier helt direkte at likestilling er en forutsetning for integrering.

Når likestilling omtales som en «grunnleggende verdi» i integreringspolitikken står vi altså i fare for å se oss blinde på forskjell, og overse ulikhet. Slik det fremstår i dagens parti-

programmer tilslører likestilling som «norsk verdi» sosial ulikhet, samt at det setter begrensninger for kulturell anerkjennelse. Dersom likestilling, i sosiopolitisk forstand, er målet med politikk, så er det nødvendig å definere og presisere det sosiopolitiske betydningsinnholdet i begrepet likestilling, fremfor å ta for gitt at ordet representerer en entydig verdi.

Litteratur

- Abc Nyheter* 2018, 28. januar. «Nå vil Ap stramme inn asylpolitikken. Arbeiderpartiet erkjenner: – Forstår at vi ikke var til å kjenne igjen».
- Annfelt, Trine og Berit Gullikstad 2013. «Kjønnslikestilling i inkluderings tjeneste?», *Tidsskrift for Kjønnforskning* 37 (3-4):309-328.
- Arbeiderpartiet 2013. *Vi tar Norge videre. Arbeiderpartiets program 2013-2017*.
- Bacchi, Carol Lee 2009. *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W: Pearson.
- Berg, Anne-Jorunn, Anne Britt Flemmen og Berit Gullikstad 2010. «Innledning: interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer». I: Anne-Jorunn Berg, Anne Britt Flemmen og Berit Gullikstad (red.): *Likestilte Norskheter: Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Bjartnes, Kristine Sommerset 2018. *Likestilling i integreringspolitikken – 'Ulikestilte' eller 'norsk'? En studie av likestillingsbegrepet og forestilling om 'innvandrere' i norske partiprogrammers innvandrings- og integreringspolitikk fra 2013-2017 og 2017-2021*. Masteroppgave i Likestilling og mangfold. NTNU. Mai 2018.
- Bråten, Beret og Cecilie Thun 2013. «Introduksjon». I: Beret Bråten og Cecilie Thun (red.) *Krysningspunkter. Likestillingspolitikk i et flerkulturelt Norge*. Oslo: Akademi.
- Bråten, Beret 2013. «Partier og politikk. Den flerdimensjonale likestillingspolitikken hvem, hva og hvorfor». I: Beret Bråten og Cecilie Thun (red.) *Krysningspunkter: Likestillingspolitikk i et flerkulturelt Norge*. Oslo: Akademi.
- Dagbladet* 2017, 9. august. «Bent Høie om norske verdier: – Likestilling er vår viktigste Verdi».
- Dahl, Hanne Marlene og Christina Fiig 2005. «Lighet og Anerkendelse», *Kvinder, køn og forskning* 4 (05):3-7. DOI: <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i4.28102>
- Dahlerup, Drude 2003. «Ligestilling i dødvande – Den ulidelige modstilling af lighed o Forskel». I: Anette Borchorst, Drude Dahlerup og Ann-Dorte Christensen (red.) *Ligestillingspolitik som diskurs og praksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Døving, Cora Alexa 2009. *Integrering: Teori og empiri*. Oslo: Pax.
- Fraser, Nancy 2002. «Anerkjennelse og økonomisk ulikhet», *Agora* 20 (3-4):249-262.
- Fraser, Nancy 2009. «Sosial rettferdighet i identitetspolitikken tidsalder. Omfordeling, anerkjennelse og deltakelse», *Agora* 27 (04):213–235.
- Fraser, Nancy 2012, september. «Anerkjennelse eller sosial rettferdighet», *Le Monde Diplomatique*.
- Fremskrittspartiet 2013. *Fremskrittspartiets prinsipprogram 2013-2017*.
- Høyre 2017. *Vi tror på Norge. Høyres program for 2017-2021*.
- Ihle, Ragnhild 2017. «Integrering samfunnsfelleskapets opptakskrav?», *Plan* 49 (1):10-17.
- Ikdahl, Ingunn 2018. «Likestillings- og diskrimineringsloven». I: Store norske leksikon. <https://snl.no/likestillings-og-diskrimineringsloven> (Lastet ned 5. juni 2019)
- Kristelig Folkeparti 2013. *Politisk program 2013-2017*.
- Kristelig Folkeparti 2017. *KrFs stortingsprogram 2017-2021. Det handler om mennesker*.
- Kristensen, Guro Korsnes, Malin Noem Ravn og Siri Øyslebø Sørensen 2016. «Likestilte reproduksjon?». I: Kristensen, Guro, Malin Noem Ravn og Siri Øyslebø Sørensen (red.) *Reproduksjon, kjønn og likestilling i dagens Norge*. Oslo: Fagbokforlaget.

- Meld. St. 6 2012–2013. «En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap». *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*, 26. oktober 2012.
- Miljøpartiet De Grønne 2013. *Arbeidsprogram 2013-2017*.
- Miljøpartiet De Grønne 2017. *Grønne muligheter. Arbeidsprogram 2017-2021*.
- NOU 2011:14. *Bedre integrering – Mål, strategier, tiltak*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 14. juni 2011.
- Reisel, Liza (2014). «Legal harmonization and intersectionality in Swedish and Norwegian anti-discrimination reform», *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society* 21 (2):218-240. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/jxu007>
- Rødt 2017. *Rødts arbeidsprogram 2017–2021*.
- Røysum, Anita 2016. «Arbeidsmoral forkledd som likestilling?», *Søkelys på arbeidslivet* 32 (01-02):142-161.
- Salimi, Fahkra 2004. «Et tankekors for feminister», *Mira-magasinet*, 10 (1:2):273-275.
- Senterpartiet 2013. *Senterpartiets prinsipp og handlingsprogram 2013-2017. Vi tar hele Norge i bruk*.
- Senterpartiet 2017. *Ta hele Norge i bruk! Prinsipp- og handlingsprogram 2017-2021*.
- Skjeie, Hege og Mari Teigen 2003. *Menn imellom. Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Solheim, Jorun 2005. «Feminisme, frihet og – kvinnelighetsbegrepet», *Nytt Norsk Tidsskrift* 22 (04):384-397.
- Sosialistisk Venstreparti 2013. *Del Goda! Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 2013-2017*.
- Sosialistisk Venstreparti 2017. *SVs arbeidsprogram 2017-2021. Ta kampen for et varmt samfunn*.
- Taylor, Charles 1994. «The politics of recognition». I: Charles Taylor og Amy Gutmann (red.) *Multiculturalism: Examining the politics of recognition*. Princeton NJ: Princeton University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/j.ctt7snkj>
- Venstre 2013. *Frihet. Fremtid. Fellesskap. Venstres stortingsvalgprogram 2013-2017*.
- Venstre 2017. *På lag med framtida. Venstres stortingsvalgprogram 2017-2021*.
- Vik, Malin Lenita 2012. *Kjønnslikhet, kvinneulikheter og mangfold – «velment og forent» eller på tvers og tverke? En komparativ studie av norsk likestillingspolitikk fra 1981 til 2013*. Masteroppgave i statsvitenskap. Universitet i Oslo. Mai 2012.